

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Суханова Максима Олександровича на тему:
«Корпоративні права та обов'язки учасника товариства з обмеженою
відповідальністю», представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право
зі спеціальності 081 Право

Актуальність дисертаційної роботи. Актуальність дисертаційної роботи здобувача не викликає сумнівів, оскільки декілька років тому корпоративне законодавство, що регламентує діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, і зокрема, корпоративних прав та обов'язків їх учасників суттєво оновилося. Однією із передумов прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» став обов'язок України, відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством, привести вітчизняне корпоративне законодавство у відповідність до сучасних європейських стандартів. Серед таких стандартів важливу роль відведено вдосконаленню правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю. Новоприйнятий Закон змінив підходи щодо правового регулювання статусу ТОВ та його учасників. Водночас було проведено реформування системи корпоративного управління, запроваджено нові поняття та інструменти (корпоративний договір, безвідклична довіреність з корпоративних прав, значні правочини, правочини із заінтересованістю, що прямо або опосередковано стосуються корпоративних прав та обов'язків учасника у такому товаристві). Новели законодавчого регулювання потребують ґрунтовного наукового осмислення щодо підстав набуття, здійснення та припинення корпоративних прав та обов'язків учасників товариства з обмеженою відповідальністю. *Усе вищенаведене безумовно свідчить про актуальність теми дисертаційного дослідження дисертанта Суханова Максима Олександровича.*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах планових тем науково-дослідної роботи кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: «Новелізація законодавства України у сфері інтелектуальної власності та його гармонізація з правом Європейського Союзу» (2019 – 2021 рр.), «Національні та світові стандарти правової охорони інтелектуальних, інформаційних та корпоративних прав» (2022 – 2024 рр.).

Наукова новизна роботи. Визначена в дисертації наукова новизна характеризується високим рівнем достовірності, сформована дисертантом

грунтовно, самостійно і вперше викладена на дисертаційному рівні. *Новизна дисертаційної роботи* полягає у тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю після прийняття оновленого Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Важливо відмітити окремі елементи наукової новизни дисертанта.

Зокрема, аспірантом вперше:

– запропоновано корпоративні права учасника ТОВ розглядати як сукупність самостійних суб'єктивних прав, що виникають з майнової та/або особистої участі в товаристві, види, зміст та особливості реалізації яких визначені законодавством, локальними актами товариства та корпоративними договорами у разі їх укладення учасником;

– запропоновано механізм повідомлення учасників ТОВ про намір продати свою частку (частину частки) третій особі. Учасник ТОВ, що бажає відчужити частку, подає письмове повідомлення товариству. Товариство зобов'язане направити копію повідомлення всім іншим учасникам ТОВ протягом встановленого строку за рахунок того учасника ТОВ, який має намір відчужити частку. Запропоновано процедурні моменти механізму повідомлення визначати локальними актами товариства;

– аргументовано доцільність заборонити на законодавчому рівні уступку переважного права на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі;

– запропоновано закріпити у Законі «Про ТОВ» обов'язок учасників ТОВ викупити частку (її частину) у разі їхньої незгоди на відчуження частки (її частини) іншим учасником ТОВ на запропонованих ним умовах. У разі невиконання такого обов'язку, учасник ТОВ повинен отримати можливість відчужити частку (її частину) будь-якій особі на власний розсуд;

– доведено доцільність надання учаснику ТОВ, який частково вніс свій вклад у статутний капітал, право на отримання дивідендів пропорційно до внесеного вкладу. Оскільки норма частини 3 ст. 27 Закону «Про ТОВ» забороняє виплату дивідендів такому учаснику ТОВ, запропоновано відповідні зміни до Закону;

– запропоновано закріпити виконавчий напис нотаріуса на документах, за якими стягнення заборгованості здійснюється у безспірному порядку як правову підставу стягнення нарахованих та невикористаних дивідендів учаснику ТОВ. Обґрунтовано необхідні зміни до Закону України «Про ТОВ» та відповідних підзаконних нормативно-правових актів.

Удосконалено:

– положення про спосіб внесення вкладів до статутного капіталу ТОВ. Обґрунтовано доцільність закріплення у чинному законодавстві України можливості внесення до статутного капіталу ТОВ не лише майнових вкладів, а

й особистих (наприклад, зобов'язання щодо виконання робіт чи надання послуг у визначеному обсязі та строки на користь товариства);

– положення про забезпечення виконання корпоративного договору. Встановлено, що найбільш ефективним способом забезпечення належного виконання обов'язків сторонами такого договору є неустойка, яка може носити виключно договірний характер;

– положення щодо визнання нікчемним корпоративного договору. На законодавчому рівні встановлено заборону закріплювати у корпоративному договорі обов'язок учасників ТОВ забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства. Визнано за доцільне, у разі, якщо таке положення закріплено у корпоративному договорі, визнавати нікчемним саме його, а не весь договір в цілому;

– позицію про застосування правових наслідків прострочення внесення вкладу учасником ТОВ, визначених у ст. 15 Закону «Про ТОВ», до спадкоємця чи іншого правонаступника учасника ТОВ. Запропоновано закріпити на законодавчому рівні можливість застосування їх лише після подання такими особами заяви про вступ до ТОВ та проведення відповідної реєстраційної дії;

– положення щодо звернення стягнення на частку учасника в статутному капіталі ТОВ. Запропоновано: 1) до переліку документів, на підставі яких державний реєстратор проводить реєстраційні дії у разі накладення арешту на частку в статутному капіталі, додати постанову про накладення арешту; 2) розширити перелік суб'єктів, які можуть звертатися з відповідними документами до державного реєстратора, додавши до нього приватного виконавця; 3) включити до переліку документів, які є підставою для внесення змін до відомостей про юридичну особу у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, акт виконавця про проведені електронні торги;

Обґрунтовано відповідні зміни до Законів України «Про ТОВ», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» та «Про виконавче провадження»;

– положення про представництво учасників ТОВ на загальних зборах. З метою уникнення конфлікту інтересів запропоновано встановити у Законі «Про ТОВ» заборону представництва учасника ТОВ на загальних зборах посадовими особами такого товариства;

– положення про інформацію з обмеженим доступом, що міститься в документах товариства, з якими бажає ознайомитися учасник ТОВ. З метою збереження конфіденційності такої інформації, встановлено за доцільне розробити внутрішні правила ТОВ щодо режиму користування та розкриття інформації з обмеженим доступом.

Дістали подальший розвиток ідеї та положення:

– щодо виокремлення етапів розвитку законодавчого регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника ТОВ в сучасній Україні. Виділено

такі етапи: 1) становлення корпоративного права в незалежній Україні (1991-2004 рр.); 2) кодифікація корпоративного законодавства внаслідок прийняття ЦК та ГК України та гармонізація його з правом ЄС (2004-2017 рр.); 3) новелізація законодавства щодо ТОВ, що характеризується прийняттям спеціального Закону України «Про ТОВ» та подальшим вдосконаленням цього та інших актів щодо корпоративних прав та обов'язків учасників ТОВ (2018 р. – триває до сьогодні);

– визначення локальних актів ТОВ як актів, що приймаються уповноваженими органами товариства або його засновниками/учасниками для досягнення визначеної мети діяльності та врегулювання відносин в товаристві із врахуванням інтересів учасників ТОВ та вимог законодавства;

– про те, що зловживання корпоративними правами учасниками ТОВ є різновидом зловживання суб'єктивним правом і може проявлятися не лише у активних діях, пов'язаних зі здійсненням такого права, але й у пасивній поведінці, тобто в утриманні від реалізації цього права. Одним із ефективних способів запобігання зловживання корпоративними правами учасниками ТОВ, а також захисту прав інших учасників чи самого товариства у таких випадках, може бути укладення корпоративного договору.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

– в науково-дослідній сфері для подальших наукових досліджень щодо корпоративних прав та обов'язків учасника ТОВ;

– у правотворчій діяльності – для підготовки законопроектів про внесення змін та доповнень до Закону «Про ТОВ»;

– у правозастосовній сфері – при розробленні статуту ТОВ або корпоративного договору;

– у навчальному процесі – при викладанні курсів «Корпоративне право», спеціальних курсів («Європейські моделі корпоративного управління», «Право товариств з обмеженою відповідальністю», «Припинення господарських товариств»), при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з даних навчальних дисциплін.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз анотації та тексту дисертації, змісту публікацій Суханова М.О. дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість та достовірність результатів, отриманих у ході дисертаційного дослідження. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження.

Історико-правовий метод було використано для визначення особливостей становлення та розвитку законодавчого регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю в Україні (підрозділ 1.1). Логічний метод став основним інструментом виявлення основних ознак локальних актів, корпоративного договору, а також при визначенні сутності окремих корпоративних прав учасника (підрозділи 1.2, 1.3 та 3.1-3.5).

Порівняльно-правовий метод дозволив виявити відмінності правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю в зарубіжних країнах (підрозділ 1.3). Діалектичний метод використовувався під час аналізу сутності локальних актів ТОВ, їх різновидів та особливостей (підрозділ 1.2), а також при дослідженні змісту окремих корпоративних прав та обов'язків учасника товариства (підрозділи 3.1-3.6).

Формально-юридичний метод застосовувався для констатації та аналізу окремих законодавчих положень і норм (розділи 2 та 3).

Під час написання всіх розділів дисертаційної роботи використовувалися також різноманітні прийоми наукового пізнання, такі як: аналіз, індукція, дедукція, узагальнення тощо. Крім того, для розроблення висновків та пропозицій щодо внесення законодавчих змін до Закону «Про ТОВ» були використані прийоми моделювання та прогнозування.

Дотримання вимог правильної логічної побудови понять, суджень та умовиводів забезпечило обґрунтованість і достовірність зроблених висновків дисертантом.

Характеристика основних положень роботи. У трьох розділах дисертаційної роботи комплексно досліджено основні аспекти правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю. Дисертація складається з трьох розділів, в яких розкриваються такі питання: становлення та розвиток законодавчого регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю в Україні; роль локальних актів та корпоративного договору в механізмі реалізації корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю; підстави набуття та припинення корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю; зміст корпоративних прав учасника товариства з обмеженою відповідальністю (право на участь в управлінні товариством, право на отримання інформації про господарську діяльність товариства, право вимагати проведення аудиту фінансової звітності товариства, право на участь в розподілі прибутку товариства, право на дивіденди, право на отримання частини майна або його вартості у разі ліквідації товариства, право учасника на

вихід з товариства); зловживання корпоративними правами учасником товариства; обов'язки учасника товариства з обмеженою відповідальністю.

Анотація дисертації відповідає її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення і висновки дисертації викладено у 15 наукових публікаціях, серед яких: 6 наукових статей у фахових виданнях України, 1 статті в іноземному фаховому виданні, 8 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та науковому семінарі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Загалом проведене дослідження викликає науковий інтерес, носить авторський характер, є логічно побудованим та завершеним. Слід позитивно відзначити юридичну грамотність формулювань, лаконічність та чіткість зроблених висновків. Разом з тим, окремі твердження та пропозиції аспіранта потребують незначних уточнень та коректив.

У п. 6 висновків до роботи Максим Олександрович вказує на договір, як правову підставу відчуження частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Водночас, акцент зроблено на тому, що такий договір укладається у письмовій формі. З таким твердженням дисертанта складно однозначно погодитися. Адже у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (ч. 5 ст. 17) серед документів, що подаються для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю, виділяється акт приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі ТОВ (а не відповідний договір, на виконання якого складений акт).

Це дає підстави стверджувати, що укладення відповідного договору винятково у письмовій формі договору не є обов'язковим. Отож сформульований у роботі висновок є дещо дискусійним та потребує додаткової аргументації.

Максим Олександрович у роботі детально зупиняється на характеристиці основних корпоративних прав учасника ТОВ. Водночас, він лише мимохить згадує про особливі корпоративні права учасника ТОВ, якому належить 95 і більше відсотків статутного капіталу ТОВ. На відміну від Закону України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не містить норм, які б регламентували так звані

процедури «сквіз-аут» та «сел-аут». Однак, в межах досліджуваної тематики роботи доцільним видається розкриття можливості та перспектив впровадження таких механізмів і для товариств з обмеженою відповідальністю.

Висновок. Висловлені зауваження і пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Суханова М.О., оскільки вони мають переважно дискусійний характер. Це дозволяє зробити висновок про те, що рецензована дисертація Суханова М.О. є завершеним, творчим, безумовно актуальним науковим дослідженням. Рецензоване дисертаційне дослідження виконане на високому науковому і методологічному рівні, відповідає встановленим вимогам, має наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відображає основні положення дисертації.

Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою. Стиль викладу матеріалу науковий, логічний, чіткий та виважений. Дисертація читається легко, викликає зацікавленість проблемою.

Дисертаційна робота Суханова Максима Олександровича «Корпоративні права та обов'язки учасника товариства з обмеженою відповідальністю» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), **а її автор, Суханов Максим Олександрович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.**

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

І.І. Шпуганич